

Sygn. akt I USKP 146/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 grudnia 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Józef Iwulski

SSN Maciej Pacuda

w sprawie z odwołania S. G.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Krakowie
o emeryturę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 7 grudnia 2022 r.,

skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie
z dnia 13 października 2020 r., sygn. akt III AUa 1280/19,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Krakowie, wyrokiem z 26 czerwca 2019 r.: oddalił odwołania ubezpieczonego S. G. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Krakowie z 6 lipca 2018 r. i z 16 października 2018 r., odmawiających wnioskodawcy przyznania mu emerytury w obniżonym wieku emerytalnym (pkt I); wniosek o przyznanie emerytury pomostowej oraz wniosek o wypłatę wyrównania

renty przekazał Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Krakowie do rozpoznania i wydania decyzji (pkt II).

Sąd Okręgowy uznał, że z ustalonego stanu faktycznego wynika, iż wnioskodawca (urodzony [...] 1958 r.) nie spełnia przesłanek niezbędnych do przyznania mu emerytury w obniżonym wieku emerytalnym (tzw. emerytury kolejowej). Nie spełnia bowiem warunku posiadania 25 lat okresów składkowych i nieskładkowych, a brak jest możliwości wyliczenia tych okresów zgodnie z art. 43 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1270 ze zm., dalej: ustawa o emeryturach i rentach z FUS albo ustawa emerytalna).

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego wniósł odwołujący się S. G.. Zaskarżając wyrok ten w punkcie I., zarzucił: (-) błąd w ustaleniach stanu faktycznego polegający na przyjęciu, że nie posiada 25-letniego stażu pracy niezbędnego do ustalenia prawa do emerytury, podczas gdy prawidłowa analiza załączonych do akt dokumentów oraz uwzględnienie stosownego przelicznika prowadzi do wniosku, że posiada taki staż pracy; (-) naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. przez dowolną ocenę dowodów, w szczególności przez pominięcie w rozważaniach dokumentów przedstawionych przez odwołującego się w toku postępowania i dokonanie ustaleń stanu faktycznego przede wszystkim na podstawie akt organu rentowego; (-) naruszenie prawa materialnego, a to art. 43 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS przez jego niezastosowanie, podczas gdy skorzystanie z zawartego w nim przelicznika przy ustalaniu okresu zatrudnienia odwołującego się miałyby istotne znaczenie dla uznania, że spełnia on warunki do uzyskania emerytury w obniżonym wieku emerytalnym (tzw. emerytury kolejowej).

Apelujący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i uwzględnienie jego odwołań od decyzji organu rentowego oraz o zasądzenie od organu rentowego kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego według norm przepisanych, ewentualnie o uchylenie tego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji. Z ostrożności wniósł o przyznanie na rzecz pełnomocnika kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu, oświadczając, że koszty zastępstwa w drugiej instancji nie zostały przez niego pokryte w całości ani w części.

Sąd Apelacyjny w Krakowie, wyrokiem z 13 października 2020 r., oddalił apelację. Ponadto przyznał pełnomocnikowi z urzędu stosowne wynagrodzenie tytułem zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej ubezpieczonemu.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że w rozpoznawanej sprawie wnioskodawca ubiega się o emeryturę w wieku obniżonym z tytułu wykonywania pracy w szczególnych warunkach, przewidzianą w art. 184 ust. 1 w związku z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS i w związku z § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.). Organ rentowy – odmawiając przyznania dochodzonego przez ubezpieczonego świadczenia – zakwestionował spełnienie przez niego warunku związanego z wymaganiem 25-letniego okresu składkowego i nieskładkowego, ustalanego na dzień 1 stycznia 1999 r. Wydając zaskarżoną decyzję, organ rentowy uznał za wykazany okres ubezpieczenia w wymiarze 24 lat, 5 miesięcy i 8 dni (wraz z okresem uzupełniającym pracy w gospodarstwie rolnym), w tym staż pracy wykonywanej przez wnioskodawcę w szczególnych warunkach w wymaganym wymiarze 15 lat. Organ rentowy odmówił zwiększenia wymiaru okresu zatrudnienia wnioskodawcy, obejmującego wykonywanie przez niego pracy na stanowisku młodszego maszynisty pojazdów trakcyjnych od 5 sierpnia 1980 r. do 30 czerwca 1983 r. oraz od 1 września 1983 r. do 24 maja 1988 r., przy zastosowaniu przelicznika przewidzianego w art. 43 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Sąd pierwszej instancji zaaprobował stanowisko prezentowane w zaskarżonych decyzjach i w konsekwencji oddalił złożone odwołania.

Na etapie postępowania apelacyjnego spór koncentrował się na zagadnieniu prawnym, związanym z możliwością zastosowania art. 43 ust. 2 ustawy emerytalnej przy ustalaniu 25-letniego okresu składkowego i nieskładkowego, wymaganego do nabycia emerytury w wieku obniżonym (co do zasady – według art. 184 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 27 ustawy emerytalnej). Między stronami nie było sporu co do tego, że bez zastosowania przelicznika z art. 43 ust. 2 ustawy emerytalnej wnioskodawca nie legitymuje się 25-letnim okresem składkowym i nieskładkowym na dzień 1 stycznia 1999 r.

Przechodząc do analizy podstawy prawnej orzeczenia, Sąd Apelacyjny odnotował, że wnioskodawca jest osobą urodzoną 14 kwietnia 1958 r., a zatem należy do grona ubezpieczonych urodzonych po 31 grudnia 1948 r. a przed 1 stycznia 1969 r. Przysługujące mu uprawnienia emerytalne, przed ukończeniem powszechnego wieku emerytalnego, należy zatem oceniać z uwzględnieniem przepisów przejściowych zawartych w rozdziale 2 działu X ustawy o emeryturach i rentach z FUS, wśród których został zamieszczony art. 184 dotyczący emerytur nabywanych z tytułu wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, a ponadto unormowań rozdziału 3 działu II tej ustawy (art. 46 i następne), odnoszącego się do niektórych ubezpieczonych urodzonych po 31 grudnia 1948 r. a przed 1 stycznia 1969 r., jeżeli warunki do uzyskania emerytury na preferencyjnych zasadach spełnią najpóźniej do 31 grudnia 2008 r. W tym kontekście zauważyć trzeba, że wyeksponowany przez apelującego art. 43 ust. 2 ustawy emerytalnej znajduje się w rozdziale 2 działu II, regulującym emerytury dla ubezpieczonych urodzonych przed 1 stycznia 1949 r. Wnioskodawca nie należy do grona ubezpieczonych urodzonych przed tą datą, a więc przepis ten nie może znaleźć bezpośredniego zastosowania do oceny jego sytuacji prawnej. W tym zakresie niezbędne jest odpowiednie odesłanie ustawowe, pozwalające na stosowanie zasad uregulowanych w art. 43 ust. 2 tej ustawy do osób urodzonych po 31 grudnia 1948 r.

Sąd drugiej instancji podkreślił, że w judykaturze ugruntowało się jednolite stanowisko zakładające, że zastosowanie art. 43 ust. 2 ustawy emerytalnej jest możliwe tylko wówczas, gdy wynika to w sposób jednoznaczny z ustawy (por. wyrok Sądu Najwyższego z 13 listopada 2013 r., I UK 154/13, OSNP 2014 nr 10, poz. 150 oraz uchwała Sądu Najwyższego z 4 grudnia 2013 r., II UZP 7/13, OSNP 2014 nr 4, poz. 57, w których zajęto stanowisko, że brak jest przepisu pozwalającego na przeliczanie stażu pracy na kolei według zasady określonej w art. 43 ust. 2 ustawy emerytalnej przy ustalaniu prawa do emerytury powszechnej). W konsekwencji, na tle obecnego stanu normatywnego jednolicie przyjmuje się, że zastosowanie art. 43 ust. 2 ustawy emerytalnej jest możliwe tylko do emerytur kolejowych.

Sąd Apelacyjny uznał, że w stanie faktycznym rozpoznawanej sprawy brak jest podstaw do zastosowania przelicznika z art. 43 ust. 2 ustawy emerytalnej do obliczenia okresu zatrudnienia odwołującego się wnioskodawcy na stanowisku młodszego maszynisty pojazdów trakcyjnych przypadającego w okresie od 5 sierpnia 1980 r. do 30 czerwca 1983 r. oraz od 1 września 1983 r. do 24 maja 1988 r. W związku z tym stwierdzić trzeba, że wnioskodawca na dzień 1 stycznia 1999 r. nie wykazał 25-letniego okresu składkowego i nieskładkowego, a tym samym nie spełnił przesłanek prowadzących do nabycia prawa do emerytury w wieku obniżonym według art. 184 w związku z art. 32 ustawy emerytalnej. Równocześnie nie zostały spełnione przez niego warunki niezbędne do uzyskania emerytury kolejowej przewidzianej w art. 50 tej ustawy. Żaden z obowiązujących obecnie przepisów nie daje zatem podstaw do przyznania odwołującemu się emerytury w wieku obniżonym. Odmienne stanowisko prezentowane w apelacji nie jest uprawnione.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie wniósł ubezpieczony, zaskarżając wyrok ten w części obejmującej oddalenie apelacji. Skargę kasacyjną oparto na podstawach naruszenia prawa materialnego: art. 43 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, przez jego niezastosowanie przy ustalaniu prawa do emerytury ubezpieczonego (na podstawie art. 184 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 tej ustawy i w związku z § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze).

Skarżący wniósł o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie w zaskarżonej części i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, z pozostawieniem Sądowi drugiej instancji orzeczenia o kosztach postępowania wywołanego wniesieniem skargi kasacyjnej. Ponadto wniósł o zasądzenie od organu na rzecz ubezpieczonego kosztów postępowania za wszystkie instancje oraz kosztów postępowania wywołanego wniesieniem skargi kasacyjnej, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie ma uzasadnionych podstaw i z tej przyczyny została oddalona.

Wymagający rozstrzygnięcia w rozpoznawanej sprawie istotny problem prawny, dotyczący tego, czy przewidziany w art. 43 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS sposób liczenia okresu zatrudnienia na kolei znajduje zastosowanie przy ustalaniu 25-letniego okresu składkowego i nieskładkowego, o którym mowa w art. 184 ust. 1 pkt 2 tej ustawy, jako przesłanki prawa do emerytury określonej w tym przepisie, został rozwiązany w uchwale siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 23 listopada 2022 r., III UZP 5/22 (LEX nr 3433635). W uchwale tej Sąd Najwyższy stwierdził, że przewidziany w art. 43 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz.U. z 2022 r., poz. 504 ze zm.) sposób liczenia okresu zatrudnienia na kolei nie ma zastosowania przy ustalaniu okresu składkowego i nieskładkowego, o którym mowa w art. 184 ust. 1 pkt 2 tej ustawy.

W uzasadnieniu tej uchwały Sąd Najwyższy przedstawił następujące argumenty.

Okres zatrudnienia na kolei jest okresem pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 184 ustawy emerytalnej, a więc 15 lat zatrudnienia na kolei osiągnięte do 1 stycznia 1999 r. spełnia przesłankę nabycia prawa do wcześniejszej emerytury w związku z pracą w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

Oprócz tego do nabycia prawa do takiej emerytury wymagane jest jednak jeszcze osiągnięcie odpowiedniego okresu składkowego i nieskładkowego (co najmniej 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn). Przy spełnieniu tego warunku nie stosuje się jednak specjalnego sposobu liczenia stażu emerytalnego według zasady pełny rok zatrudnienia traktowany jako 14 miesięcy, gdyż taki sposób liczenia dotyczy wyłącznie przesłanki nabycia prawa do emerytury kolejowej (art. 43 ust. 2 w związku z art. 40 pkt 2 ustawy emerytalnej), a wyjątków nie należy interpretować rozszerzająco (*exceptiones non sunt extendendae*).

Nie jest potrzebny przepis zakazujący stosowania art. 43 ust. 2 ustawy emerytalnej przy liczeniu innych staży ubezpieczeniowych lub ustalaniu prawa do innych świadczeń. Odwrotnie, aby przepis ten mógł znaleźć zastosowanie nie tylko

przy liczeniu stażu koniecznego do nabycia prawa do emerytury kolejowej, lecz także w innych sytuacjach, niezbędny byłby przepis odsyłający (a takiego brak).

Okres zatrudnienia na kolei liczony jako zwykły okres zatrudnienia przy obliczaniu okresów składkowych i nieskładkowych (np. art. 27 pkt 2 ustawy emerytalnej) nie traci charakteru okresu pracy w szczególnych warunkach, bo cecha takiej pracy nie ma w tym przypadku (przy ustalaniu ogólnego stażu pracy) żadnego znaczenia. Nie jest to przypadek nierównego traktowania tego samego okresu, gdyż dotyczy różnych (odmiennych, nerelewantnych) sytuacji prawnych. Wręcz odwrotnie, przyjęcie tego sposobu wykładni (liczenie pełnego roku zatrudnienia jako 14 miesięcy okresów składkowych i nieskładkowych) prowadziłoby do nadmiernego (nieuzasadnionego) uprzywilejowania (faworyzowania) osób zatrudnionych na kolei, co oznaczałoby naruszenie zasady równego traktowania ubezpieczonych.

Przepis art. 43 ust. 2 ustawy emerytalnej stanowi niezawierające uzasadnienia aksjologicznego odstępstwo od zasady równego traktowania ubezpieczonych, które mogłoby być stosowane do ustalenia 25-letniego okresu składkowego i nieskładkowego, o którym mowa w art. 184 ust. 1 pkt 2 tej ustawy, tylko na podstawie jednoznacznego przepisu ustawy pozwalającego na to. Sprzeciwia się to wykładni sugerującej zastosowanie art. 43 ust. 2 ustawy emerytalnej do ustalenia przesłanek (stażu zatrudnienia) innych świadczeń z ubezpieczeń społecznych lub też oceny co do zaistnienia innych stanów prawnych.

Z art. 43 ust. 2 i art. 40 pkt 2 ustawy emerytalnej należy łącznie odczytać normę, według której przy ustalaniu prawa do emerytury kolejowej wymagane jest 15 lat zatrudnienia na kolei, przy czym każdy pełny rok zatrudnienia na kolei na parowym, spalinowym lub elektrycznym pojeździe trakcyjnym, w drużynach konduktorskich oraz na stanowiskach manewrowych lub ustawiaczy liczy się jako 14 miesięcy zatrudnienia na kolei. Jest to więc norma identyczna w konstrukcji jak norma z art. 50d ust. 1 ustawy emerytalnej. Brak jest natomiast przepisu o zastosowaniu takiego przelicznika do ustalenia ogólnego stażu ubezpieczeniowego (okresów składkowych i nieskładkowych).

Przytoczone (wybrane) argumenty uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 23 listopada 2022 r., III UZP 5/22 (LEX nr 3433635) pozwalają na

stwierdzenie, że zaskarżony wyrok nie narusza przepisów ujętych w zarzutach kasacyjnych. Wykładnia tych przepisów dokonana przez Sąd Apelacyjny okazała się zgodna z uchwałą Sądu Najwyższego podjętą w składzie powiększonym.

Z tej przyczyny skarga kasacyjna podlegała oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

[as]

l.n